

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Nuri ÖZÇELİK

İsmek,
ozcelik.nuri@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2399-7363>

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu.
Applied
22/05/2020

Kabul edildi.
Accepted
11/06/2020

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.741200>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Osman Hamdi Bey'in Portrelerinde Anlam

Meaning in portraits of Osman Hamdi Bey

Öz

Osman Hamdi Bey çok yönlü kişiliğe sahip, çağını aşan ve ileri görüşlü olan bir ressamdır. Son dönem Osmanlı resim sanatına ve sanat eğitiminin kurumsallaştırılmasına çok önemli katkıları olmuştur. Arkeoloji ve sanat ile ilgili yaptığı çalışmalar, Osmanlı devletinin son dönemlerine etki etmekle birlikte, Cumhuriyet Türkiye'si'ne de çok önemli hayati katkılar sunmuş, önemli miraslar bırakmıştır.

Bu çalışmada Osman Hamdi Bey'in portre çalışmalarına yoğunlaşmıştır. Söz konusu çalışmaların anlamı ve Türk resim sanatı tarihindeki yeri ortaya konmaya çalışılmıştır. İlk başlıkta Osman Hamdi Bey'in kişisel hayatı, sanata olan katkıları değerlendirilmiştir. Sonraki başlıkta ise; Osman Hamdi Bey'in beş eseri ele alınmış ve özellikle insan yüzünün konu edildiği çalışmalardaki plastik ve biçimsel anlamlar çözümlenmeye çalışılmıştır. O, portrelerinde içinde yaşadığı toplumu; şiirsel bir biçimde ve hiçbir abartıya yer vermeden aktarmakta ve zaman zaman tarihsel öğelere de yer vermektedir. O, yerel kültür ile batı estetiğinin bir anlamda bireşimini ortaya koymuştur. Böylelikle, resim sanatını Osmanlı-Batılı olguları arasında bir bağ olarak kullanmış, kaynaştırıcı bir yapıda ilerlemeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osman Hamdi Bey, Portre, Sanat, Gerçekçilik, Osmanlı.

Abstract

Osman Hamdi Bey is a multi-faceted person, a contemporary and forward-thinking painter. He made important contributions to the Ottoman painting art and institutionalization of art education. His studies of archeology and art, although the effect of the last period of the Ottoman Empire, the Turkish Republic was also very important to provide vital

ATIF: ÖZÇELİK Nuri, "Osman Hamdi Bey'in Portrelerinde Anlam", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6/2 (Haziran 2020), s. (449-458)

CITE: ÖZÇELİK Nuri, "Meaning in portraits of Osman Hamdi Bey", *Journal of History and Future*, 6/2 (June 2020), pp. (449-458)

contributions, has left important legacies.

In this study, Osman Hamdi's portrait works are focused. The meaning of these works and their place in the history of Turkish art painting have been tried to be revealed. In the first title, Osman Hamdi Bey's personal life and his contributions to art were evaluated. In the next heading; Five works of Osman Hamdi have been dealt with and plastic and formal meanings have been tried to be solved especially in the works where the human face is the subject. He is the society he lives in in his portraits; He transmits poetically and without any exaggeration and also includes historical elements in places. He has revealed a combination of local culture and aesthetics of west. Thus, he used the art of painting as a link between the Ottoman-Western phenomena and tried to progress in a fusing structure.

Keywords: *Osman Hamdi, Portrait, Art, Realism, Ottoman.*

Giriş

Bu araştırmada kapsam olarak, çok yönlü bir birey olan Osman Hamdi Bey'in bulunduğu toplumsal yaşama göre ilerici bir aydın olarak sergilediği tavırlardan ve hayat görüşünden bahsedilmiş, sahibi olduğu birçok vasfın yanında bir ressam olarak sanatçının portre odaklı resimleri ele alınmış ve portre betimlemelerinin çözümlenmeleri yapılmaya çalışılmıştır. Seçili resimler üzerinden ressamın portreyi betimleme üslubu değerlendirilmiş, sanatçının içinde bulunduğu, yaşamını sürdürdüğü Osmanlı toplumunda konuyu nasıl ele aldığı incelenmiştir. Burada amaç, portrenin bir imge olarak Osman Hamdi Bey tarafından resimsel düzleme nasıl aktarıldığını ve biçimlendirildiğini keşfetmektir. Resimlerin çözümlenmesi sürecinde sanat eserinin oluştuğu dönem, dönemin kültürel özellikleri, kültürel ortamın sanat eserine etkisi ve sanatçının kişiliğinin anlama etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede ele alınan kaynaklardan yararlanılarak, kaynak tarama yönetimiyle, Osman Hamdi Bey'in resimlerindeki betimlerdeki anlamsal boyut sosyolojik ve portre sanatı odaklı bir bakış açısından sunulmuştur.

Osman Hamdi Bey

Osmanlı – Türk aydınlanmasının önemli bir kişisi olan Osman Hamdi Bey (1842 – 1910), Türk sanatına önemli katkılar sağlayan bir aydındır. Bir birey olarak yaşadığı Osmanlı toplumu içinde, bireysel iktidarını, maddi olanaklarını, hayat görüşünü, kişisel gelişimini ve Sadrazam Edhem Paşa'nın oğlu olarak ailesinden aldığı sosyo-politik gücünü sanatsal aktivitelerin artmasına, sanat kurumlarının desteklenmesine ve sanatın genel olarak gelişmesine yönlendiren bir kişi olmuştur. 1882'de kurmuş olduğu Sanayi Nefise Mektebi, bugünkü Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ülkemizdeki ilk güzel sanatlar okulu olma özelliği taşımaktadır. Onun bu okulu kurması, Türk güzel sanatlarının kurumsallaşması noktasında çığır açmıştır. Sanayi Nefise Mektebi'ni kuran Osman Hamdi Bey'in bürokrat, müzeci ve arkeolog oluşunun yanında en önemli özelliklerinden birisi de ressam olmasıdır. 1857'de babasının isteğiyle hukuk eğitimi için gittiği 12 yıl kaldığı Paris'te resme ilgisinden ötürü Paris Güzel Sanatlar Okulu'nda Gérôme'un ve Boulanger'in

atölyelerine yazılmış,¹ iyi bir resim eğitimi almıştır. O'nun Paris'te bulunduğu dönemde Osmanlı Devleti resim öğrenimi için Şeker Ahmet Paşa ve Süleyman Seyyid'i de Paris'e göndermişti. Bu üç kişi, Türk resim sanatının ilk kuşağını oluşturmuştur.²

Osman Hamdi Bey'in Paris'te bulunduğu yıllar, yoğun bir biçimde sanatsal tartışmaların gerçekleştiği, uluslararası sergilerin yapıldığı kısacası Paris'in sanatın merkezi olduğu yıllardır.³ Osman Hamdi Bey Paris'teyken Jean Auguste Dominique Ingres ve Eugène Delacroix gibi önemli Fransız ressam hayattaydılar ve onların etkileri ressam çevrelerinde devam etmekteydi. Ayrıca Fransa'da XIX. yy. pozitivizmi (olguculuk) sanatta etkindi ve Fransız ressam Gustave Courbet'nin gerçekçiliği ve daha sonra etkili olacak izlenimcilik de resme yenilikler getiriyordu. Osman Hamdi Bey, işte böylesine zengin ve devingen bir ortamda resim eğitimini almıştır.⁴ Osman Hamdi Bey, Paris'te aldığı resim eğitimini sağlam bir estetik anlayışla geliştirmiştir. O, batı estetiğini kendi resimlerinde etkili bir biçimde uygulamıştır. Mustafa Cezar; Osman Hamdi Bey'i oryantalist bir ressam olarak değerlendirmiştir.⁵ Ancak bu yorum tartışmalıdır. Oryantalizmin doğu toplumlarını küçümseyen, yaklaşımının aksine, Osman Hamdi Bey batı estetiği ile kendi yaşadığı toplumun gerçeğini yansıtmış ve gerçekçi bir anlayışa sahip olmuştur. Onun resimlerinde doğunun daha çok görkemi anlatılmaktadır.⁶

Osman Hamdi Bey'in oryantalizme benzer biçimde resimler yapması hocası Gérôme'dan biçimsel olarak etkilendiği düşüncesi ile ifade edilebilir. Onun temel resim anlayışı; doğalcılık olmuştur. Yani doğayı inceleyerek ona resimde öykünmek. Bu bağlamda onu Courbet Gerçekçiliği ile ilişkilendirebiliriz, çünkü; Courbet de doğadan başka kimsenin öğrencisi değildi.⁷ Bu elbette klasik resmin temel anlayışıydı ve Giotto'ya kadar dayandırılabilen bir anlayıştı, onun için Osman Hamdi Bey'in resimlerini modern resim ile ilişkilendiremeyiz. Osman Hamdi Bey'in Türk Resmine en önemli katkısı; batı doğalcılığını ülkemiz resim sanatına taşımak olmuştur ve bunu içinde bulunduğu yaşamı yansıtmak, belgelemek için yapmıştır. Çağdaşları arasında O'nu özel kılan, üslup bağlamındaki farklılıklarının yanında içerik olarak da figürlü kompozisyonu ilk kullanan ressam olmasıdır.

Osman Hamdi Bey'in Portreleri

Sanat tarihi içerisinde, ister tek bir insan, ister kalabalık insan grubu olsun, karakteristik özelliklerine bağlı olarak, özellikle resim sanatında, eski çağlardan bu yana kişinin yüzünü yansıtan portreler önemli bir yer tutmuş, insan bedeni üzerindeki en önemli inceleme alanı olarak varlığını sürdürmüştür.⁸ Portreler, genel olarak resim sanatında insan yüzünü konu

1 Kaya Özsezgin, "Yaşamla Sanatın Örtüşümlü Estetiği Fikret Mualla", Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s.19.

2 https://tr.wikipedia.org/wiki/Osman_Hamdi_Bey (09.06.2020).

3 Adnan Turani, "Dünya Sanat Tarihi", Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 672.

4 Refik Epikman, "Osman Hamdi", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967, s.2.

5 Mustafa Cezar, "Çok Yönlü Bir Değer: Osman Hamdi", Sanat Dünyamız, Sayı:73, (1999):227-231, s.230.

6 Edhem Eldem, "Osman Hamdi Bey Sözlüğü", Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2010, s.137.

7 Ernst Gombrich, "Sanatın Öyküsü", Erol ve Ömer Erduran (Çev.). Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, s.332.

8 Şemsettin Edeer, "Yüzün Bakışı", Türmtasın Organize Matbaacılık, İstanbul, 2015, s.1.

alan ve yüzdeki ifadelerin betimlemelerinden oluşan resimlerdir.⁹ Bu resimler ait olduğu kişinin yaşamının belli bir anını ya da sürecini sanatçının gözünden ve üslubundan temsil ederler. Burada sanatçının, pozu veren kişi ile kurduğu resimsel anlam ve bağlam önemlidir. Osman Hamdi Bey'in portrelerine genel olarak sade bir anlatım hakimdir. Osmanlı'nın günlük yaşamındaki kişileri konu olarak seçmektedir. Osman Hamdi Bey, bu anlatım biçimiyle Osmanlı toplumsal yapısını izleyiciye anlatmaktadır. Ayrıca, Osman Hamdi Bey, söz konusu portrelerinde kendi ailesini de konu edinmiştir. Eşi Naile Hanım ve oğlu Edhem'in portreleri gerçekçi bir biçimde onun batılılaşma arzusunu yansıtmaktadır. Ancak resimlerine yansıyan bu istek; toplumun kültürel yapısından kopuk bir yöneliş değildir. Aslında bu, Atatürk'ün kültür sanat politikasının savunduğu gibi; Batı estetiğiyle yerel kültürü sentezlemek ve bunu uygar dünyanın değerleriyle bütünleştirmek biçiminde bir anlayış temelindedir.

Resim 1. Osman Hamdi Bey, “İhtiyar Balıkçı İsmail Ağa”, Tuval Üzerine Yağlıboya, 48cm x 41cm, Özel Koleksiyon, Eskişehir, 1905.

Osman Hamdi Bey'in bilinen portrelerinin neredeyse tamamı aile fertlerine ve özellikle karısı ve çocukları gibi kendine en yakın kişilere ayrılmıştır. Bir aile bağı bulunmayan ama yakınlık sağladığı birkaç kişi ressamdan benzer bir ilgi görmüştür. Bunlardan biri de 1905 tarihli bir portresi bilinen balıkçı İsmail ağadır. İşte Osman Hamdi Bey'in içinde yaşadığı toplumun gerçeğini Batı estetiği temelinde yansıttığını iyi bir biçimde gözlemlediğimiz “İhtiyar Balıkçı İsmail Ağa” adlı bu portresidir. Kırmızı serpuşuna turuncu çiçekli mavi bir yemeni dolamış, kahverengi renkte bir giysiye bürünmüş, düşünceli bir şekilde başını aşağı eğmiş ihtiyar bir adamın resmedildiği tuvalin solunda şu ibare yer almaktadır: “İhtiyar

balıkçım İsmail ağa, O. Hamdi. Eskihisar 1905". Aile efradına yazdığı ithaflardan başka genellikle tuvallerine imza dışında pek bir şey yazmayan Osman Hamdi Bey'in bu yazısı kaideyi bozması açısından ilginçtir. "İhtiyar" kelimesinde hissedilen şefkat, "balıkçım" sözündeki sahiplenme, Osman Hamdi Bey ile İsmail Ağa'nın arasında manidar bir dostluk olduğuna işaret eden ayrıntılardandır. Resmedilen yaşlı balıkçı çalışan, üreten, toplumun yaşam dinamiklerini izleyiciye gerçekçi bir biçimde yansıtan, toplumun içinden bir figürdür. Gerek giysileri, gerek yorgun yüz ifadesiyle, resimsel anlatımın gücünü artıran bir birey olarak resme konu edilmiştir.

Resim yapmak, dilimizde bir şeyin benzerini çıkarmak anlamına gelmektedir.¹⁰ Bu anlamda biçimsel olarak bakıldığında; burada ressamın resim yapma kaygısı, olanı, olanca doğallığıyla aktarma yönünde olmuş, ressamın renk kullanımını da bundan dolayı sadelik çerçevesinde, hiçbir yapaylık ve abartı gözetilmeden oluşmuştur. Portreye konu olan bireyin, giysileri, giysilerinin renkleri dönemin toplumsal yapısı hakkında izleyiciye bilgi vermektedir. Bu anlamda Osman Hamdi Bey'in resimlerinde Courbet ve Millet gerçekçiliğinin izleri görülebilmektedir. Buradaki gerçekçiliğin samimiyetindeki sır; batılı ressamlardan eğitimler alıp, batılı üslupta resimler üreten sanatçının, batılı oryantalistlerden farklı bir biçimde, doğu topraklarında yaşadığı için, doğu insanını yakından tanıyor olmasında gizlidir.¹¹

Resim 2. Osman Hamdi Bey, "Oğlum Edhem'e", Tuval Üzerine Yağlıboya, 16cm x 15cm. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, 1897.

Sanatçının yakın çevresinden resmettiği "Oğlum Edhem'e" adlı resme konu olan; sanatçının oğlu Edhem, 1882-1957 yılları arasında yaşamış, arkeolog ve aynı zamanda

10 Nazan İpşiroğlu ve Mazhar İpşiroğlu, "Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi", Pasifik Ofset, 3. Baskı, 2009, s.15.

11 Serkan Azeri, "Sanat Kitaplığı / Türk Resminin Ustaları Üzerine Bir Dizi Kitap", Genç Sanat Dergisi, Mas Matbaacılık, Ocak, No: 234, İstanbul, 2015, s.60.

mimardır. Osman Hamdi Bey'in sonradan Naile adını alacak olan Marie Palyart ile olan ikinci evliliğinden ikinci çocuğu olarak 3 Kasım 1882 günü dünyaya gelmiştir. Osman Hamdi Bey, ilk ve tek oğlu olan Edhem'i birçok kez portrelemiştir.¹² "Oğlum Edhem'e" adlı resim, eskiz havasında, hızlı bir biçimde anlık duyularla yapıldığı izlenimini vermektedir. Lirik bir anlatıma sahip olan bu resim izleyiciye hiçbir abartı ve yapaylık barındırmadan aktarılmıştır. Resim, bütünüyle duygusal bir yapıya sahiptir. Anlık duyuların örgüsü içerisinde dönemin toplumsal yapısına göre modern bir şapka ile resmedilen çocuk imajı, burada yine daha önce bahsedildiği gibi Osman Hamdi Bey'in Batılılaşma yolunda ilerlemeye çalışan Batılı tarzdaki fırçasının göstergesidir. Ayrıca burada Osman Hamdi Bey'in Fransa'da eğitim aldığı gerçeği ve onu etkileyen "Oğlum Edhem'e" isimli resminin tarihiyle örtüşen Empresyonizm'den etkilendiği söylenebilir.

Resim 3. Osman Hamdi Bey, "Naile Hanım'ın Portresi", Tuval Üzerine Yağlıboya, 52cm x 41cm, Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu, 1890.

Osman Hamdi Bey'in ikinci eşi Marie ile 1879 civarında başlayan ilişkisi ve evliliği ölümüne kadar devam etmiştir. Marie'yi yani Naile Hanım'ı birçok kez resmetmiştir. Yine bu resimde de Osman Hamdi Bey'in eşi Marie'yi yani Naile Hanım'ı resmettiğini görüyoruz.¹³ Birbirine yakın, neredeyse monokrom diyebileceğimiz renklerle bezenen resimde, portredeki aile bireyi bir tabloya konu edilerek topluma sunulmuştur, ancak sanatçı, Naile hanımı profilden resmederek aile mahremiyetini de korumuştur. Burada bize çok yakın ama mesafeli duran model, özellikle poz vermiş gibi değil de gündelik bir duruş içinde resmedilmiştir. Modelin giyimine bakıldığında, dönemin Osmanlı kadını figürüne, toplumsal yapısına göre modern sayılabilecek bir kadın imgesinde tasvir edildiği söylenebilir.

12 Eldem, 2010, s.230.

13 Eldem, 2010, s.229-230.

Resim 4. Osman Hamdi Bey, “Fesli Çocuk”, Kontraplak Üzerine Yağlıboya, 51cm x 41cm. İstanbul Resim Ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, 1882.

Osman Hamdi Bey’in tablolarında fesle resmedilen kişilerin azlığı dikkat çekici olmakla birlikte gayet anlaşılır niteliktedir. Tablolarının birçoğunda fes döneminin öncesine, muğlak bir geçmişe ait sahneleri resmetmesi, güncel olduğu düşünülebilecek sahnelerde ise daha çok kadınları ön plana alması, nihayet portresini yapmış olduğu aile fertlerinin alafranga kıyafetlerle ve iç mekânlarda görünmesi; fesin kullanımını ciddi bir şekilde azaltan somut unsurlardır. Bu anlamda 1882’de yapmış olduğu ve zaten “Fesli Çocuk” olarak bilinegelen portreyle, 1908 tarihli “Enver Paşa Portesi” dışında fes, Osman Hamdi Bey’in tablolarında hemen hemen hiç yer almayan bir kıyafet unsurudur.¹⁴ “Fesli Çocuk” adlı resminde Osman Hamdi Bey, kahverengi tonları kullanmış ve koyu tonlarla figürü vurgulayarak zeminden ayrılmasını sağlamıştır. Resimde figürün hatları gerçekçi bir biçimde yansıtılmış ve herhangi bir ekleme yapılmamıştır. Yine döneminin insanını çarpıcı bir gerçeklikte anlatan Osman Hamdi Bey, sıradan bir Osmanlı insanını resmetmiş gibi görünmektedir.

Resim 5. Osman Hamdi Bey, “Kaplumbağa Terbiyecisi”, Tuval Üzerine Yağlıboya, 221,5cm x 120cm. Pera Müzesi Suna Ve İnan Kıraç Vakfı, 1906.

Osman Hamdi Bey, portre ressamlığındaki anlamlı ve farklı düzlemde olan yorumlama sürecine ek olarak, kişisel sanatında, Türk resminde büyük boyutlu figürü uygulayan ilk ressamdır.¹⁵ Burada bahsedilen resim hem portredeki anlamı açısından hem de içerdiği çok yönlü mesajlar açısından “Kaplumbağa Terbiyecisi” dir. Resimde kubbeli formdaki pencere boşluğunun üst kısımları açık maviye yakın bir renk almıştır. Yaklaşık aynı rengin daha soğuk tonları, sahnenin diğer bölümlerinde de kullanılmış, resmin tamamı neredeyse siyah, yeşil, sarı, toprak rengi, mor ve bu renklere ait varyasyonlardan oluşmaktadır. Figürün kırmızı hırkası, sahnenin diğer bölümlerinde birbiriyle sıkışık düzende verilmiş renk yakınlığını, keskin bir karşıtlıkla ayırmakta ve ilgi merkezini kendi üzerine çekmektedir. Adamın başındaki sarık ise oryantal renklerin tamamına yakınına üzerinde toplamıştır. Sarık, resmin üst kısmında görülen renklerin çoğuyla yaklaşık aynı tonları içermektedir. Figürün iki eliyle tuttuğu ney, kırmızı ve mavi fonun üzerinde bir karşıtlık oluşturmaktadır. Hafifçe öne eğilerek duran figürün başı, sarığının tepesi, resmi dikey olarak ikiye bölecek şekilde yerleştirilmiştir.

“Kaplumbağa Terbiyecisi” simgesel bir resimdir ve resimde gizil anlatımlar söz konusudur. Bu simgelerden bazıları şunlardır: Kaplumbağa: yavaş, ağır ve hantal bir hayvandır ve eğitmesi zordur. Buradaki kaplumbağalar Osmanlı toplumundaki Batılılaşmaya

ayak direyen kesimleri yansıtmaktadır. Terbiyecisi: Hantal ve yavaş olan kaplumbağaları eğitmeye çalışan figür (sanatçının kendisi). Pencere: Yeni bir dünya, aydınlık, ışık, batılılaşma, modernleşme yolunda ulaşılabilecek nokta. Cami: İçinde bulunulan ülkenin Dini simgesidir. Doğu'nun, Osmanlı Devleti'nin kültürel simgelerinden biridir. Ney: çalgı aletidir. Sanatı simgeleyen araçlardan biridir. Batılılaşma, modernleşme yolunda sanatın çok önemli bir yeri olduğunu ve bu yolda sanatın başrolde olduğunu vurgular. Çini: Doğu Ülkesi olan Osmanlı'nın yerel zenginliklerinden, kültürel miraslarından biridir. Sanatçı bu tür öğeleri kullanarak içerisinde bulunduğu toplumun kültürel çeşitliliğini ve Doğu'yu yücelterek anlatır. Resimdeki plastik süreç ince ince işlenerek simgesel anlatımlarla hikâye güçlendirilmiştir.

Kaplumbağa Terbiyecisi için yapılan yorumların bir kısmı, dervişin sabrını denediği şeklinde. Bir kısmı da tabloda resmedilen adamın Osman Hamdi Bey olmasından hareketle; birden çok devlet kurumunun başında olan sanatçının, bu kurumları ve işleyişini kaplumbağalarla özdeşleştirdiği yönünde olmuştur. Aynı şekilde, kaplumbağaların, son derece yavaş işleyen Osmanlı bürokrasisini simgelediği, Osman Hamdi Bey'in de bu noktada bir derviş sabrıyla bu yavaşlıkla mücadele ettiği biçiminde yorumlar da vardır.¹⁶ Osman Hamdi Bey'in kendisiyle özdeşleştirdiği kaplumbağa terbiyecisinin elindeki tek araç, tabloda müzik aletleriyle simgelenmiş olan sanattır. Sahnenin, Bursa Yeşil Cami'sinde üst kat odalarından birinde geçmekte olduğu tahmin edilmektedir. Fotoğraf sanatına büyük ilgi duyan Osman Hamdi Bey, çoğunlukla resmini çizeceği ortamda ya da atölyesinde, yakın ilişkiler içinde olduğu kişilerin ya da kendisinin doğuya özgü kıyafetler ile fotoğrafını çektirir, sonra fotoğrafa bakarak resimlerini yapardı¹⁷, Kaplumbağa Terbiyecisi'ni de bu şekilde çizmiştir. Sanatçı, Bursa'daki Yeşil Cami'sinde çizime başlamış daha sonra fotoğraf yardımıyla kendi atölyesinde bitirmiştir. Osman Hamdi Bey, kendisini resmettiği bu resimde portredeki anlamlı bakışlardan da anlaşılacağı üzere, dervişten hiçbir farkı olmayacak şekilde betimlemiştir. Osman Hamdi Bey Batılılaşma, çabalarında Devlet kurumları, hatta toplumun kendisi, sürekli kendisine yeni engeller çıkarmış, değişime, direnmişti. İşte tablodaki kaplumbağalar; devletin hantal işleyen bürokrasisi ve değişime direnen, ağır aksak ilerleyen toplumu temsil etmekteydi. Bu duruma kızan Osman Hamdi Bey'in Kaplumbağa Terbiyecisi'nde kendini nasıl simgelediğini görüyoruz.

Sonuç

Sonuç olarak Osman Hamdi Bey çok yönlü bir kişilikti. Zamanın ilerisinde bir birey olarak O, resim yapmanın yanında; batıdaki dönem sanatını Osmanlı'ya aktarmış ve bu anlayışın ilerlemesini sağlamıştır. Bir ressam olarak yaptığı figüratif resimler içinde, Osman Hamdi Bey'in portreleri hakkında genel bir değerlendirme yapacak olursak; onun portrelerinin Osmanlı toplumuna ayna tuttuğu ve o toplumun gerçekliğine yöneldiği görülmektedir. Bu bağlamda Osman Hamdi Bey felsefi olarak oryantalizme karşıt bir anlayışa sahip resimler yapmıştır denilebilir. Onun resimleri doğa temelli olup, içinde bulunduğu toplumu tüm yönleriyle yansıtmayı amaçlamıştır.

Sanatçı duygularından kopamayan ve onlarla üreten, yaşayan bir bireydir. Duyguların

16 Durmuş Akbulut, "Türk Resminin Öncüleri", Defter Yayınları, İstanbul, 2009, 67-71.

17 Azeri, 2015, s.60.

şekillendirdiği pentür dili ifade edilmek istenilene ulaşma yolunda kullanılır. Böylelikle bireyin sanat hayatına zihnindeki ve kalbindekiler aktarılır. Ortaya çıkan resim duyuşların ifadesidir. Yapıtlar, aynı zamanda çeşitli yoğunluklarda değişik özelliklere sahip olabilirler.¹⁸ Sanat yapıtları, üretildiği ülkenin, dönemin, süreçlerin izlerini taşırlar.¹⁹ Bu nedenle Osman Hamdi Bey'in çalışmalarındaki figürlerin yüzlerindeki anlam, kendi özgün koşulları göz önünde bulundurularak değerlendirildiği zaman yapıldığı dönemdeki toplumsal yaşantıyı, toplumun içindeki bireyin duruşunu ilerici bir bakış açısıyla sergilemektedir. Onun resimleri toplumdan ve düşünceden kopuk değil; aksine bütünüyle bu kavramlarla iç içedir. Tarihsel gelişim süreci içinde gördüğümüz, düşünce ile sanatın iç-içeliği sanatın felsefeden ayrılmasının olanaksız olduğunu göstermektedir. Osman Hamdi Bey de bizlere nitelikli resmin önemli bir özelliğini göstermektedir, toplum ve düşünce ile resmin etkileşimi.

Kaynakça

- Akbulut, Durmuş. "Türk Resminin Öncüleri", Defter Yayınları, İstanbul, 2009.
- Azeri, Serkan. "Sanat Kitaplığı / Türk Resminin Ustaları Üzerine Bir Dizi Kitap", Genç Sanat Dergisi, Mas Matbaacılık, Ocak, No: 234, İstanbul, 2015, s.60.
- Carroll Noel, "Sanat Felsefesi, Çağdaş Bir Giriş", (Çev.) Güliz Korkmaz Tirkeş, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2012.
- Cezar, Mustafa. "Çok Yönlü Bir Değer: Osman Hamdi", Sanat Dünyamız, Sayı:73, (1999):227-231.
- Edeer, Şemsettin. "Yüzün Bakışı", Türmatsan Organize Matbaacılık, İstanbul, 2015.
- Eldem, Edhem. "Osman Hamdi Bey Sözlüğü", Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2010.
- Epikman, Refik. "Osman Hamdi", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967.
- Gombrich, Ernst. "Sanatın Öyküsü", Erol Erduran ve Ömer Erduran (Çev.). Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.
- Hande Özdilim, "Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Kişilik: Osman Hamdi Bey", Mas Matbaacılık, İstanbul, Artist Modern Dergisi, Ekim-Kasım, 2011.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Osman_Hamdi_Bey, Erişim Tarihi: (09.06.2020).
- İpşiroğlu, Nazan ve İpşiroğlu, Mazhar. "Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi", Pasifik Ofset, 3. baskı, 2009.
- Özsezgin, Kaya. "Yaşamla Sanatın Örtüşümlü Estetiği Fikret Mualla", Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.
- Turani, Adnan. "Dünya Sanat Tarihi", Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010.

18 Noel Carroll, "Sanat Felsefesi, Çağdaş Bir Giriş", (Çev.) Güliz Korkmaz Tirkeş, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2012, s.251.

19 Hande Özdilim, "Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Kişilik: Osman Hamdi Bey", Mas Matbaacılık, İstanbul, Artist Modern Dergisi, Ekim-Kasım, 2011, s.32.